

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

MEŞRU MÜDAFAADA İCRAİLİK ŞARTLARI*

Mustafa Kemal APAN¹

Avukat

E-mail: avmustafakemalapan@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9153-8647

Öz

2. Dünya Savaşına kadar savaşlar ile silahlı çatışmaları yasaklayarak sona erdirmeye fikri geçerliliğini korumuş, 2. Dünya Savaşından sonra bu fikir terk edilmiştir. Günümüzde savaşlar ile silahlı çatışmaların var olduğu fikri baskın hale gelmiştir. Savaşların ve silahlı çatışmaların varlığını kabul eden ülkeler, uluslararası örgütler ve uluslararası kişilerin meydana getirmiş olduğu anlaşmalar silahlı çatışmaları kurallara bağlamayı tercih etmişlerdir. Bu kapsamda ihdas edilen Birleşmiş Milletler Antlaşması, silahlı çatışma kurallarından belki de en önemli ve hayati olan kuvvet kullanmaya ilişkin düzenlemeler getirmiştir. Devletlerin, başka devlet ya da devletlere karşı kullandığı güç olarak ifade edilebilecek kuvvet kullanma kavramı, günümüzde Birleşmiş Milletler Antlaşması başta olmak üzere çok sayıda uluslararası anlaşma tarafından yasaklanmıştır. Kuvvet kullanma yasağının tek istisnası ise meşru müdafadır. Her ne kadar Caroline Olayına kadar devletler tarafından birbirlerine karşı self preservation'a başvurulmuş olsa da esasen meşru müdafaa hakkının doğal bir hak olması sebebiyle varlığını Birleşmiş Milletler Antlaşmasından öncesinde de sürdürmekteydi. Birleşmiş Milletler Antlaşmasından önce de varlığını sürdüren doğal bir hak olan meşru müdafaa hakkı, Caroline Kararı ile sistematik bir hal kazanmış ve uluslararası örf adet hukuku yani jus cogens olarak kabul görmüştür. Jus cogens kuralı haline gelen ve sair antlaşmalara konu olan meşru müdafaa'nın koşullarının gerçekleşmesi halinde kuvvet kullanma yasağı ortadan kalkarak kuvvet kullanma hukuka uygun bir hal

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** avmustafakemalapan@gmail.com

Atf (APA): Apan, M. K., (2025), Meşru Müdafada İcraİLİK Şartları, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 17 (1): 43-63.

almaktadır. Anlaşılacağı üzere meşru müdafaa kuvvet kullanmanın meşruluğunu teşkil etmektedir. Meşru müdafanın bu denli önemli olması sebebiyle meşru müdafanın üzerinde durularak koşulları üzerine değerlendirme yapmak gerekmektedir. Araştırmanın amacı, kuvvet kullanmanın yasal dayanağını teşkil eden meşru müdafaa müessesinin, kapsam ve sınırlarını belirleyerek meşru müdafanın icra edilebilmesi için hangi şartların gerçekleşmesi gerektiği üzerinde durulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Meşru Müdafaa, Orantılılık, Aciliyet, Gerekliklik, Silahlı Saldırı*

Alan Tanımı: *Hukuk*

CONDITIONS OF EXECUTION IN LEGITIMATE DEFENSE

Abstract

Until World War II, the idea of ending wars and armed conflicts by prohibiting remained valid, and after the Second World War, this idea was abandoned. Today, the idea that there are wars and armed conflicts has become dominant. Countries that accept the existence of wars and armed conflicts, international organizations and agreements formed by international individuals have preferred to bind armed conflicts to the rules. The United Nations Treaty, which was created in this context, brought regulations on the use of force, which is perhaps the most important and vital of the rules of armed conflict. The concept of using force, which can be expressed as the force used by states against other states or states, is prohibited by many international agreements, especially the United Nations Convention. The only exception to the prohibition of using force is self-defense. Although self-preservation was applied by states against each other until the Caroline Incident, it continued to exist even before the United Nations Convention, mainly because the right to self-defense was a natural right. The right of self-defense, which is a natural right that existed before the United Nations Charter, became systematic with the Caroline Decision and was accepted as international customary law, namely jus cogens. If the conditions of self-defense, which has become the jus cogens rule and subject to other treaties, are fulfilled, the prohibition of using force is removed and the use of force becomes lawful. As can be understood, self-defense constitutes the legitimacy of using force. Since self-defense is so important, it is necessary to focus on self-defense and evaluate its conditions. The aim of the research is to determine the scope and limits of the institution of self-defense, which constitutes the legal

basis of the use of force, and to focus on what conditions must be met in order for self-defense to be exercised.

Key Words: *Self-Defense, Proportionality, Urgency, Necessity, Armed Attack*

JEL Code: K10

1.GİRİŞ

İnsanlığın var oluşu ile başlayan mücadele, devletlerin kurulması ile farklı bir boyuta taşınmıştır. İnsanlar ve dolayısıyla devletler sürekli mücadele içerisinde olmuşlardır. Savaşlar ve silahlı çatışmalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Savaşların ve silahlı çatışmaların temelinde devletlerin başka devlet ya da devletlere karşı kuvvet kullanması vardır. Günümüzde silahlı çatışmaların kurallarını belirleyen uluslararası örf adet kuralları ile uluslararası antlaşmalara göre kuvvet kullanmak yasaktır. Konuya ilişkin iki temel kaynak vardır. Bunlardan ilki ve en önemlisi uluslararası örf ve âdet kuralı haline gelmesi nedeniyle ortaya çıkan jus cogens niteliğindeki meşru müdafaa kurallarıdır. Bahse konu meşru müdafaa kuralları, Caroline Kararı ile sistematik bir hal almış olup uluslararası kişiler tarafından benimsenmiştir. Bir diğer kaynak ise kuvvet kullanma, kuvvet kullanma yasağı ve meşru müdafaa gibi kavramları düzenleyen Birleşmiş Milletler Antlaşmasıdır. Birleşmiş Milletler Antlaşmasına göre devletlerin kuvvet kullanması kural olarak yasaktır ancak kuvvet kullanma yasağının tek bir istisnası olup bu istisna meşru müdafaa hakkıdır. Meşru müdafaa hakkı, bir devlet tarafından başka bir devlete gerçekleştirilen silahlı saldırıya karşılık olarak silahlı saldırıyı sona erdirecek nitelikte mağdur devlet tarafından kuvvet kullanılmasıdır. Anlaşılacağı üzere bir devletin kuvvet kullanımında bulunması mümkündür. Uluslararası hukuk ve uluslararası mahkeme ile örgütler esasen kuvvet kullanımının hukuka uygun olup olmadığı ile ilgilenmektedirler. Kuvvet kullanımının hukuka uygun olup olmadığı noktasında değerlendirmelerde bulunulabilmesi için silahlı saldırının meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti gerekmektedir. Genellikle kuvvet kullanan devletler, kuvvet kullanımının meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleştirildiğini ileri sürmektedirler. Bu sebeple uluslararası mahkemelerde görülen davalarda, kuvvet kullanımı ve kuvvet kullanımının gerçekleştiriliş şekline çok meşru müdafaa şartlarının somut olayda oluşup oluşmadığı üzerinde durulmaktadır. Meşru müdafaa şartlarından orantılılık, aciliyet ve zorunluluk gibi ilkeler ile silahlı saldırı şartının muğlak olması koşulların somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespitini zorlaştırmaktadır. Tespitin

zorlaşması ise meşru müdafaa'nın icrailik şartlarının oluşup oluşmadığına ilişkin tereddütlere yol açarak kimi zaman hukuka uygun kimi zaman hukuka aykırı kararların verilmesine yol açmaktadır. Uygulamada bu denli önem arz eden meşru müdafaa'nın, kaynağının, kapsamının, sınırlarının ve özellikle icrailik şartlarının belirlenmesi uygulamaya bir nebze olsa da katkı sağlayabilecektir. Araştırma konusu kapsamında meşru müdafaa'nın icrailik şartlarının belirlenebilmesi için öncelikle meşru müdafaa'nın kaynağı, kapsamı ve sınırları üzerinde durulması gerekmektedir. Bu kapsamda Caroline Kararı ve Caroline İlkeleri üzerinde durularak uluslararası örf-adet kuralı (jus cogens) meşru müdafaa'nın koşulları üzerinde durulduktan sonra Birleşmiş Milletler kapsamında meşru müdafaa'nın koşulları üzerinde durulacaktır.

2. ULUSLARARASI ÖRF-ADET HUKUKUNDA MEŞRU MÜDAFAA

2.1. Genel Olarak

Meşru müdafaa hakkına ilişkin farklı tanımlar bulunmakla birlikte öğretilerde Pazarcı'nın yaptığı meşru müdafaa tanımı baskın olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki: *“Meşru müdafaa, bir devletin başka bir devlete karşı gerçekleştirdiği hukuka aykırı saldırısına ani ve doğal olarak verilen karşılıktır.”* (Pazarcı, 2015: 564). Pazarcı'nın yaptığı meşru müdafaa hakkı tanımından anlaşılacağı üzere meşru müdafaa hakkı, hukuka aykırı bir saldırının gerçekleşmesi ve mağdur devletin hukuka aykırı saldırıya karşı ani ve doğal bir karşılık vermesi olmak üzere iki temel unsurdan oluşmaktadır. Uluslararası örf adet hukukunda meşru müdafaa, devletlere yüklenen bir görev değil aksine devletlere tanınan bir hak durumundadır (Dinstein, 1994: 178).

BM Antlaşmasından farklı olarak gerçekleşmemiş ve fakat gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel görülen silahlı saldırılar, uluslararası örf-adet hukukuna göre devletlere meşru müdafaa hakkı verir (Yılmaz, 2011: 40). Kuvvetle muhtemel görülen saldırı tehdidinin, meşru müdafaa hakkı doğurduğu, meşru müdafaa hakkı için önemli sayılan Caroline olayında kabul edilmiştir (Altınar, 2009: 68). Dolayısıyla uluslararası örf-adet hukuku niteliğindeki meşru müdafaa hakkının konusunu haksız bir kuvvet kullanma veya haksız bir kuvvet kullanma tehdidi oluşturmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki meşru müdafaa hakkı, Caroline olayı neticesinde uluslararası örf-adet halini almıştır. Bu sebeple Caroline Olayı ve olay neticesinde ortaya koyulan ilkeler üzerinde durulması gerekmektedir.

2.2. Caroline Olayı ve İlkeleri

Kanada'nın 1837 yılında Birleşik Krallığa karşı bağımsızlık savaşı verdiği esnada Kanada ile Amerika arasındaki doğal sınırı oluşturan Niyagara Nehri üzerinde bulunan Navy isimli adadan Kanadalı güçler, Birleşik Krallığa ait gemilere saldırılarda bulunmuş ve bu süreçte ihtiyaç duyulan silah yardımını Amerikalılara ait olan Caroline adlı "savaşta tarafsız" gemi aracılığıyla tedarik etmişlerdir. Caroline adlı geminin Kanadalı güçlere silah yardımından sonra Birleşik Krallığa mensup kişiler, gemiyi Amerika'ya ait Schlosser isimli limanda ele geçirip Niagara Şelalesinden atmış ve olay neticesinde Amerikan vatandaşları hayatını kaybetmiştir (Değdaş, 2018: 31-32 ; Erkiner, 2022: 228).

Caroline olayında ABD tarafından Birleşik Krallığa meşru müdafanın şartlarını içeren bir nota çekildiğini belirtmekte fayda vardır (Beyoğlu, 2018: 101). Dönemin Dışişleri Bakanı Daniel Webster tarafından çekilen nota ile birlikte Birleşik Krallık'ın ani, karşı konulması imkânsız ve başvurulabileceği başkaca bir yolun kalmadığını ortaya koyarak gerçekleştirdiği eylemin zorunluluk teşkil ettiğini ispatlaması gerektiği ifade edilmiş ve ispat yükü Birleşik Krallık üzerinde bırakılmıştır. Birleşik Krallık, notaya verdiği cevapta zorunluluk, aciliyet ve orantılılık şartlarının meşru müdafaa hakkının unsurları olduğunu kabul etmiş fakat gerçekleştirdiği eylemin meşru müdafaa hakkı kapsamında olduğunu iddia etmiştir. Nota sonucunda günümüz anlamında uluslararası hukuk bağlamındaki meşru müdafanın temelleri atılmış ve meşru müdafaa kapsamında eylemlerde bulunan tarafın, meşru müdafaa şartlarının gerçekleştiğini ispat yükü altında olduğu açıklığa kavuşturulmuştur. Notadaki meşru müdafaa şartları şöyledir: Meşru müdafaa, ciddi, makul, ölçülü ve orantılı olmalıdır. Zorunluluk ve aciliyet arz etmelidir. Zorunluluk amaçlar ile sınırlı olmalıdır (Brady, 1999: 15-16 ; Taşdemir, Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı, 2006: 80 ; Beyoğlu, Kuvvet Kullanma Yasağı Kapsamında Devletlerin Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı, 2016: 51-53).

Meydana gelen olay üzerine ABD ile Birleşik Krallık arasında uzlaşma sağlanamamış ve hakeme gidilmiştir. Birleşik Krallık gerçekleştirdiği saldırının, kendi güçlerinin bölgede müdafasını sağlayabilmek için alınan önlemler kapsamında meşru müdafaa olarak değerlendirilmesi gerektiğine dayanarak savunma yapmıştır. Hakem vermiş olduğu kararda meşru müdafanın sınırlarının aşıldığını ifade etmiştir (Beyoğlu, 2018: 100).

Caroline olayı, meşru müdafaa hakkının şartları ve kullanımına ilişkin boşluğun dolmasını sağlamış olup meşru müdafaa hakkının usul ve esaslarını sistematik bir hale getirmiştir. Caroline olayından önce, 18. Yüzyıllara dek “çıkarların tehdit edilmesi halinde kuvvet kullanılması” anlamına gelen self preservation’a başvuran devletler, Caroline olayından sonra meşru müdafaa hakkı kavramına dayanarak müdahalelerde bulunmaya başlamışlardır (Azaklı Köse, 2013: 3 ; Jennings, 1938: 91). Sözü edilen olayla birlikte self preservation’a alternatif olarak devletlerin meşru müdafaa hakkına dayanarak başka devletlere karşı kuvvet kullanabilmesine imkân sağlanmıştır. Meşru müdafaa şartlarının belirlenmesi ile devletler tarafından gerçekleştirilen eylemlerin hangilerinin hukuka uygun hangilerinin ise hukuka aykırı olduğunun tespiti mümkün hale gelmiştir. Ortaya çıkan meşru müdafaa kavramı, doktriner bir hal almış ve uluslararası hukukun gelişmesine katkı sağlamıştır (ÇULLU, 2022, s. 51-52).

2.3. Uluslararası Örf-Adet Hukukunda Meşru Müdafaa Koşulları

2.3.1. Gereklilik

Devletin kendisini, telafisi mümkün görülmeyen zararlardan son çare olarak korumasına gereklik ilkesi denmektedir (Sarvarian, 2014: 266). Pazarcıya göre gereklik “saldırının durdurulması için başka bir olanağın kalmamasıdır.” (Pazarcı, 2015: 568). Uluslararası Adalet Divanının 2003 tarihli Petrol Platformları Davası, İran ve Irak arasındaki savaş ederken Basra Körfezinde bulunan İran’a ait petrol üretim tesislerine Amerika Birleşik Devletleri tarafından gerçekleştirilen saldırılar sonrasında İran’ın başvurusu üzerine görülmeye başlanmıştır. ABD bayraklı gemilerin farklı zamanlarda zarar görmesi ve ABD’nin bu saldırılardan İran’ı sorumlu tutarak meşru müdafaa kapsamında olduğunu iddia ettiği müdahaleleri gerçekleştirilmesi başvuru konusu uyuşmazlığı meydana getirmiştir. Uluslararası Adalet Divanı, saldırıdan İran’ın sorumlu olduğunu, gerçekleştirdiği müdahalelerin gereklik şartlarına uygun olarak gerçekleştirildiğini ve petrol üretim tesislerinin meşru askeri hedefler olduğunu kanıtlaması gerektiğini ABD’den talep etmiştir (I.C.J. Rep 161, 2003). Anlaşılacağı üzere Uluslararası Adalet Divanı vuku bulan olayda gereklik şartının varlığını aramıştır (Beyoğlu, Kuvvet Kullanma Yasağı Kapsamında Devletlerin Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı, 2016: 55).

Gereklik ilkesinin gerçekleştiğinin kabulü için tehlike anında barışçıl çözüm yöntemlerinin sonuçsuz kalması veyahut sonuçsuz kalacağına anlaşılmış olması gerekmektedir. Mağdur devletin haksız saldırıyı bertaraf edebilmesi için kuvvet kullanma haricinde alternatif bir yolu kalmamış olmalıdır (Ulfstein, 2003: 164).

Başka bir deyişle meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen eylem, haksız saldırının bertaraf edilebilmesi bakımından zorunluluk arz etmelidir. Meşru müdafaa kapsamında müdahale gerçekleştirdiği iddiasında bulunan mağdur devletin, kuvvet kullanma haricindeki bütün yolların tüketildiğini delillerle ispat etmesi gerekmektedir (Topal, 2005: 150-151).

İfade etmek gerekir ki saldırgan devlet tarafından silahlı saldırı gerçekleştirilmesi halinde barışçıl çözüm yollarının temeli ortadan kalktığından tarafların barışçıl çözüm yollarını kullanmaları beklenemeyecektir. Bu sebeple böyle bir durumda gereklilik şartının gerçekleştiği kabul edilmelidir. Ancak hedef devlet maruz kaldığı saldırıyı kuvvet kullanmadan engelleyemeyeceğini ispatlamak zorundadır (Taşdemir, 2006: 201). Uluslararası Adalet Divanı Corfu Kanalı Davasında, gemilerin açık denizde seyretmekte iken kendilerine ateş açılması halinde derhal karşılık verme hakkının mevcut olduğunu ifade etmiştir (I.C.J. Reports, The Corfu Channel Case, Merits Judgment, 1949).

2.3.2. Aciliyet

İlk saldırıdan hemen sonra veya makul bir süre içerisinde ilk saldırıya hedef devlet tarafından kuvvet kullanımının gerçekleştirilmesi gerekliliğine aciliyet ilkesi denmektedir. Silahlı saldırı ile meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen tedbirler arasında zaman bağlantısının bulunması gerekmektedir (Aral, 1999: 28). Ezcümle silahlı saldırı ile silahlı saldırıyı bertaraf etmek üzere gerçekleştirilen eylemlerin arasında çok fazla zaman geçmemiş olması başka bir deyişle zamansal yakınlığın aranması gerekmektedir (Topal, 2005: 158). Aciliyet ilkesinin temelinde devletlerin geçmişteki uyuşmazlıklara dayanarak meşru müdafaa kapsamında misilleme gerçekleştirmesinin engellenmesi fikri yatmaktadır (Çetin, 2006: 61-62).

Kural olarak meşru müdafaa, silahlı saldırıdan hemen sonra gerçekleştirilmelidir. Fakat bazen devletlerin meşru müdafaa hakkı kapsamında hemen karşılık verebilmesi mümkün olamamaktadır. Silahlı saldırıya hemen karşılık gösterilemeyeceğinin belirtilmesi ve önemli bir ara verilmeden karşılığın icra edilmesi haliyle kopmadığı kabul edilecektir (Başeren, 2003: 134). Keza coğrafi uzaklık veya barışçıl çözüm yollarının denenmesi gibi zorunlu gecikmeler nedeniyle meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen kuvvet kullanmanın aksaması durumunda aciliyet ilkesi geçerliliğini korumaktadır (Akkan, 2009: 19). Örneğin Kuveyt'in Irak tarafından 1990 senesinde işgal edilmesinden sonra BM'nin Irak'a uyguladığı ekonomik yaptırımların sonuç vermemesi üzerine işgalden 6 ay sonra meşru müdafaa hakkı kullanılmıştır. BM'ye göre 6 ay sonra

meşru müdafaa hakkının kullanılması aciliyet ilkesini zedelememiştir (Songür, 2017: 34-35).

2.3.3. Orantılılık

Ani, beklenmez ve katlanılmaz kuvvet kullanmaya karşı orantılı kuvvet ile karşılık verilmesine orantılılık ilkesi denmektedir (Pazarcı, 2015: 116 ; Doğan, 2013: 162). Orantılılık ilkesi, uluslararası hukukun bütün alanlarında uyulması gereken bir ilkedir. Dolayısıyla uluslararası hukuk kapsamında icra edilen meşru müdafaa da orantılılık ilkesi ile karşılaşılmaktadır (Dost, 2018: 367). Esasen uluslararası niteliğe haiz olsun ya da olmasın meşru müdafaa'nın temelinde orantılılık vardır.

Meşru müdafaa amaç saldıran devletin cezalandırılması değildir. Amaç gerçekleşen ya da gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak saldırıların, saldırı ile orantılı olacak şekilde gerçekleştirilecek kuvvet kullanma ile sona erdirilmesidir (Caşın, 2019: 1240 ; Pazarcı, 2015: 530). Sadece gerektiği kadar oranlı güç kullanımıdır. Orantılılık ilkesi uyarınca silahlı saldırı ile meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen saldırı arasında orantı aranması gerekmektedir (Karadağ, 2016: 171-186). Orantılılık ilkesi, saldırıyı durdurma ve püskürtme ile sınırlıdır. Dahası meşru müdafaa kapsamında müdahalede bulunan devlet tarafından saldırgan devletin egemenlik hakkına zarar verilmesi mümkün değildir (Öğütçü, 2015: 49). Mağdur devletin meşru müdafaa hakkı kapsamında kullanacağı araçlarla sınırsız olmaması, orantılılık ilkesine ilişkin bir diğer sınırlamayı teşkil etmektedir. Anlaşılacağı üzere devletlerin, meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirdikleri müdahalelerde sınırsız bir takdir hakkına sahip olmasını orantılılık ilkesi engellemektedir. Nikaragua Davasının 176. Paragrafında da mağdur devletin müdahalelerde sınırsız takdir hakkına sahip olmadığına altı çizilerek meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen müdahalenin saldırıyla ölçülü olmasını ve onu aşmaması gerektiğine açıkça değinilmektedir (I.C.J. Reports, par. 176, 1986).

Orantılılık ilkesi, insancıl hukukun da temel ilkelerinden birisidir. İnsancıl hukuk özellikle sivilleri orantısız saldırılardan korumayı hedeflemektedir. Orantılılık ilkesinin insancıl hukukun temel ilkelerden birisi olması sebebiyle meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilecek müdahalenin saldırgan devletin askeri gücüne yönelik olması gerekmektedir (Acer & Kaya, 2022: 397 ; Dost, 2018: 368).

3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANTLAŞMASINDA MEŞRU MÜDAFAA

3.1. Genel Olarak

BM Antlaşması madde 2/4'te kuvvet kullanma yasağı düzenlenmiştir. **Şöyle ki:** *“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”* Düzenlemeye göre kuvvet kullanma yasağının kapsamına kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidi girmektedir. Dolayısıyla kuvvet kullanma yasağı ya kuvvet kullanma tehdidinde bulunulması ya da kuvvet kullanılması halinde gerçekleşecektir. Kuvvet kullanma yasağı bakımından seçimlik hareketlerden bahsedilmektedir.

Kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunulması kural olarak yasak olmakla birlikte kuralın tek istisnası meşru müdafaa hakkıdır (Tarhanlı, 2003: 13). Her ne kadar BM Antlaşmasında BM üyesi devletlerin meşru müdafaa hakkı olduğundan bahsedilmiş olsa da esasen meşru müdafaa hakkının uluslararası örf-adet kuralı haline gelmesi sebebiyle devletlerin tümünün meşru müdafaa hakkı vardır. Başka bir deyişle BM'ye üye olmayan devletlerin de meşru müdafaa hakkı bulunmaktadır (Denk, 2015: 232). Meşru müdafaa hakkına ilişkin düzenlemelere BM Antlaşması m.51'de yer verilmiştir. Şöyle ki: *“Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyine bildirilir ve Konseyin işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.”*

BM Antlaşması m.51'de düzenlenen meşru müdafaa hakkı, silahlı saldırının meydana gelmesi karşısında BM'nin duruma hemen müdahale edememesi sebebiyle gerçekleştirilecek boşluğu gidermek üzere devletlere tanınan bir haktır. BM'nin müdahalesine kadar devam eden geçici bir hak olması sebebiyle BM'yi etkisiz kılmamaktadır (Göztepe, 1998: 84). BM Antlaşması m.51 incelendiğinde Gereklilik, Aciliyet ve Orantılılık ilkelerine ilişkin düzenlemelere yer verildiği anlaşılmaktadır. Ancak Gereklilik, Aciliyet ve Orantılılık ilkeleri uluslararası örf-adet hukukuna dayandığından her ne kadar madde düzenlemesinde yer almasa da meşru müdafaa'nın icra edilebilmesi için varlığının aranması gerekecektir.

Dolayısıyla “Uluslararası Örf-Adet Hukukunda Meşru Müdafaa Koşulları” başlığı altında izah olunan ilkelerin somut olayda var olmaması halinde meşru müdafaa hakkı icra edilemeyeceğinden hukuka aykırı bir kuvvet kullanmadan ve ihlal edilen kuvvet kullanma yasağından bahsedilecektir (Aksar, 2017: 119).

3.2. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında Meşru Müdafaa Koşulları

3.2.1. Silahlı Saldırının Gerçekleşmiş Olması

Meşru müdafaa hakkının ilk ve en önemli şartı, haksız bir saldırı fiilinin gerçekleşmiş olmasıdır (Altınar, 2009: 63). Birleşmiş Milletler Antlaşmasında saldırı fiili tanımlanmamıştır. Ancak BM Genel Kurulunun 14 Aralık 1974 tarih ve A/3314 sayılı kararında saldırı kavramına ilişkin tanıma yer verilmiştir. Şöyle ki: “bir devletin diğer bir devletin egemenlik, ülke bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığına karşı Birleşmiş Milletlerin amaçları ve Birleşmiş Milletler Antlaşması ile bağdaşmayacak tarzda silahlı kuvvet kullanmasıdır.” Saldırı, kuvvet kullanma ile kuvvet kullanma tehdidini içeren bir tür cebirdir. Saldırıların büyük bir çoğunluğu silahlı saldırılardan meydana gelmektedir. Silahlı saldırı, saldırı kavramının en çok uygulama bulan türüdür. Geleneksel silahlı saldırı, bir devletin silahlı güçlerinin başka bir devletin silahlı güçlerine saldırmasıdır. Günümüzde ise silahlı saldırı kavramının kapsamı genişlemiştir. Terörist örgütleri destekleyen devletlere karşı da meşru müdafaa kabul edilmiştir (Aksar, 2017: 121).

Silahlı saldırının meşru müdafaa hakkını kullanacak devlete karşı gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel görülen silahlı saldırıları da kapsayan uluslararası örf-adet kuralı meşru müdafaa hakkından farklı olarak BM Antlaşması kapsamındaki meşru müdafaa hakkında saldırının gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Altınar, 2009: 50). Saldırının, silahlı olması meşru müdafaa hakkının doğması bakımından önemlidir. Buradan hareketle her saldırının meşru müdafaa hakkının doğmasına yol açmayacağına altını çizmek gerekmektedir (Hancılar, 2004: 40 ; Karadağ, 2016: 171-186). Bir saldırının silahlı saldırı olarak kabul edilebilmesi için çok ciddi seviyede kuvvet kullanılmış ve kuvvet kullanımı neticesinde ciddi hasarların meydana gelmiş olmalıdır (Corten, 2021: 403). BM Genel Kurulunun 1974 tarih ve A/3314 sayılı kararında da belirtildiği üzere saldırının belli bir yoğunluğa ulaşmalıdır (Doğan, Devletler Hukuku, 2008: 157). Saldırının fiilen gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Savaş ilanı, tehdit ve kışkırtıcı eylemler saldırının fiilen gerçekleşmesini sağlamadığından silahlı saldırı olarak kabul edilemeyecektir (Caşın, 2019: 1237). Silahlı saldırının hedefi, insanlar, taşınır mallar, taşınmaz mallar veya silahlı kuvvetler gibi sair unsur olabilmektedir.

Silahlı saldırıya ilişkin bir diğer önemli mesele ise saiktir. Hangi saikle hareket edildiği eylemin niteliğini tayin edecektir. Bir devletin, başka bir devlete yönelik gerçekleştirdiği eylemler, silahlı saldırı seviyesine ulaşmış olsa da şayet silahlı saldırı saikiyle hareket edilmemiş ise meşru müdafaa hakkının en önemli şartı olan silahlı saldırının gerçekleşmiş olması şartının vuku bulmaması nedeniyle meşru müdafaa hakkı uygulama alanı bulamayacaktır (Altınar, 2009: 51).

BM Genel Kurulunun 14 Aralık 1974 tarih ve A/3314 sayılı kararında saldırı niteliğinde olan fiiller sayılmıştır. Şöyle ki:

(a) Bir devletin silahlı kuvvetleriyle başka bir devlet ülkesini işgali veya saldırması veya bu saldırı sonucunda geçici nitelikte bile olsa askeri işgal veya bir devletin ülkesinin tamamını veya bir kısmını kuvvet kullanarak ilhak etmesi.

(b) Bir devletin başka bir devlet ülkesine karşı silahlı kuvvet kullanması veya bombardımana tabi tutması.

(c) Bir devletin silahlı kuvvetleriyle başka bir devletin liman veya kıyılarını abluka altına alması.

(d) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir devletin kara, deniz veya hava kuvvetlerine veya hava ve deniz filolarına saldırması.

(e) Bir devletin aralarındaki anlaşmaya göre kabul eden devlet ülkesinde bulundurduğu silahlı kuvvetlerini anlaşma şartlarına aykırı olarak kullanması veya anlaşma sona ermesine rağmen silahlı kuvvetlerini o devlet ülkesinden çekmemesi.

(f) Bir devletin diğer bir devlet ülkesine silahlı eylem yapması için silahlı gruplar, çeteler veya paralı askerler göndermesi.

(g) Bir devletin kendi ülkesini, üçüncü bir devlete karşı silahlı saldırı yapması için başka bir devlete kullandırması.

Hemen ifade etmek gerekir ki BM Genel Kurulunun 14 Aralık 1974 tarih ve A/3314 sayılı kararının 3. Maddesinde sayılan saldırı niteliğindeki fiiller tahdidi sayılmamıştır. Dolayısıyla saldırı niteliğindeki fiiller yukarıdaki örneklerle sınırlı değildir (Keskin, 1998: 49).

3.2.2. Güvenlik Konseyine Bilgi Vermek

Meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanan devlet, meşru müdafaa hakkı kapsamında aldığı tedbirlerle gerçekleştirdiği fiilleri güvenlik konseyine bildirmekle yükümlüdür. Kuvvet kullanan mağdur devlet tarafından bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesiyle birlikte Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması için gerekli tedbirleri derhal alacaktır. Mağdur devlet tarafından Güvenlik Konseyine bilgi verilmesindeki amaç, haksız silahlı saldırının Güvenlik Konseyine bildirilerek Güvenlik Konseyinin gerekli tedbirleri derhal almasını sağlamaktır (Başeren, 2003: 139). Güvenlik Konseyine bilgi verme yükümlülüğü meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanan tarafa aittir. Bir veya birden fazla devlet, meşru müdafaa hakkı kapsamında eylemde bulduklarını iddia etmeleri halinde bilgi verme yükümlülüğü bu iddiada bulunan tüm devletlere getirilmektedir (KESKİN, 1998: 49).

Güvenlik Konseyine yapılacak bildirim yeterli olup mağdur devletin, meşru müdafaa hakkını kullanılabilmesi için Güvenlik Konseyinin iznine ihtiyaç duymamaktadır. Dolayısıyla Güvenlik Konseyinin bu konuda veto hakkı söz konusu değildir. Ayrıca Güvenlik Konseyine bilgi verilmemesi meşru müdafaa hakkının hukukiliğine tesir etmeyecektir.

Meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullandığını iddia eden devlet, Güvenlik Konseyine bildirimde bulduktan sonra Güvenlik Konseyi, meşru müdafaa hakkının doğup doğmadığına, eylemlerin meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine ve barış ve güvenliğin sağlanması için hangi tedbirlere başvurulacağına karar verir (Dinstein, 1994: 207-208).

Güvenlik Konseyi tarafından meşru müdafaa hakkının doğmadığına karar verilmesi halinde meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleştirildiği iddia edilen eylemlere son verilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde meşru müdafaa hakkının doğduğuna karar verildiğinde de Güvenlik Konseyinin gerekli tedbirlere karar vermesiyle meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen eylemler sona erdirilmelidir (KESKİN, 1998: 50). Ancak Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar, haksız saldırıyı ve sonuçlarını ortadan kaldıracabilecek nitelikte değilse mağdur devletin meşru müdafaa hakkının devam ettiğinin kabulü gerekmektedir (Aral, 1999: 37-38).

Güvenlik Konseyi verdiği kararda silahlı saldırının vuku bulmadığını ve buna bağlı meşru müdafaa hakkının doğmadığını belirtmesi halinde meşru müdafaa hakkı ortadan kalkmaktadır. Ancak silahlı saldırı tespit edilmekle birlikte meşru müdafaa

hakkının doğduğunun teyit edilememesi halinde meşru müdafaa hakkı varlığını koruyacaktır (Aral, 1999: 37-38).

Başeren'e göre Güvenlik Konseyine bildirim usule ilişkin açıklayıcı bir hüküm şeklinde yorumlanması gerektiğinden hukuka uygunluk şartı olarak değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir (Başeren, 2003: 139). Uluslararası Adalet Divanı tarafından karar bağlanan Nikaragua Davasında da esasen bu hususa değinilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Nikaragua'da bulunan hükümet karşıtı gruplara eğitim, lojistik, askeri ve taktiksel planlarda yardım etmiş ve Nikaragua, hükümet karşıtı gruplarla mücadelede başarısız olunca Uluslararası Adalet Divanında Amerika Birleşik Devletleri aleyhine başvuruda bulunmuştur. Uluslararası Adalet Divanının Nikaragua'nın başvurusu üzerine verdiği kararı ile birlikte meşru müdafaa hakkının şartlarından birisi olan güvenlik konseyine bilgi verilmesi şartına ilişkin farklı bir yorum getirilmiştir. Divan tarafından meşru müdafaa hakkına yönelik alınan önlemlerin Güvenlik Konseyine bildirilmemesinin meşru müdafaa hakkını ortadan kaldırmayacağına ve dolayısıyla Güvenlik Konseyine bildirim hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığına hükmedilmiştir (I.C.J. Reports, par. 235, 1986). Başeren'in görüşüne ve Nikaragua Kararı ile Uluslararası Adalet Divanının yaptığı yoruma katılmak mümkün değildir. Zira Birleşmiş Milletler Şartında Güvenlik Konseyine bilgi verilmesi gerektiği açık bir şekilde düzenlenmiş olup Güvenlik Konseyine bilgi verilmemesi meşru müdafaa hakkının haklılığını ortadan kaldıracak niteliktedir.

3.2.3. Konseyin Kararı Doğrultusunda Davranmak

Meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullandığını iddia eden devletin, Güvenlik Konseyine bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmesi üzerine Güvenlik Konseyi, çatışma ortamının sona erdirilmesi ve uluslararası barış ve güvenliğin tekrar sağlanması için gerekli tedbirleri değerlendirecektir (Bowett, 2009: 196). Güvenlik Konseyi, çatışma ortamının sona erdirilmesi ve uluslararası barış ve güvenliğin tekrar sağlanması için meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullandığını iddia eden devlete hak verebilir veya iddia sahibi devleti saldırgan devlet ilan edebilir, tüm taraflara ateşkes çağrısında bulunabilir, savaştan önceki sınırların sağlanmasını talep edebilir, müşterek güvenlik tedbirlerinin icrası için meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleştirilen eylemlere son verilmesini isteyebilir (Dinstein, 1994: 207). Güvenlik Konseyinin yaptığı değerlendirmeler neticesinde vermiş olduğu tedbirlere tüm tarafların uyması gerekli ve zorunludur (Batır, 2011: 119-120).

4. MÜŞTEREK MEŞRU MÜDAFAA

Birleşmiş Milletler Antlaşması madde 51 ile tanınan meşru müdafaa hakkı, devletler tarafından bireysel olarak kullanabileceği gibi diğer devletlerin yardım etmesi üzerine müşterek olarak da kullanılabilir (Altınır, 2009: 46). Müşterek Meşru Müdafaa Hakkı, Uluslararası Örf-Adet Hukukunda olmayan ve ilk defa BM Antlaşması ile düzenleme bulan bir meşru müdafaa türüdür (Keskin, 1998: 56).

Meşru müdafaa için aranan başta gereklilik ve orantılılık olmak üzere diğer tüm koşullar müşterek meşru müdafaa bakımından da aranacaktır. Müşterek meşru müdafaa ile meşru müdafaa arasındaki tek fark, mağdur devletin kendisine yönelik silahlı saldırıda bulunduğu ve meşru müdafaa hakkını kullanma hakkının doğduğunu tespit etmesi akabinde öteki devletlere yardım çağrısında bulunmasıdır (Pazarcı, 2015: 524). Ayrıca müşterek meşru müdafaa hakkının uygulanabilmesi için haksız saldırının müşterek müdafaa hakkı kapsamında eylemlerde bulunacak devletlere gerçekleşmiş olması gerekmemektedir. Devletlerden birisine karşı haksız saldırının gerçekleşmesi ve mağdur devletin diğer devletlere yardım çağrısında bulunması yeterlidir (Aral, 1999: 133). Son olarak meşru müdafaa hakkının müşterek olarak kullanılması, devletlere bireysel meşru müdafaa hakkından daha fazla hak tanımamaktadır.

5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ TARAFINDAN ALINAN ÖNLEMLERİN MEŞRU MÜDAFAANIN HAKKININ İCRAİLİĞİNE ETKİSİ

Kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak nitelendirilen meşru müdafaa hakkı, kural olarak meşru müdafaa hakkının uygulanabilmesi için aranan şartların ortadan kalkması ile birlikte sona ermektedir. Ancak meşru müdafaa hakkının sona ermesine ilişkin öğretilerde tartışmalı olan husus Güvenlik Konseyinin ne tür bir önlem alması durumunda meşru müdafaa hakkının sona ereceğidir. Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararın Birleşmiş Milletler Şartının 51. maddesinde düzenlenen "*Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliği korumak için gerekli önlemleri alıncaya dek*" ifadesi kapsamında meşru müdafaa hakkını kullanan devletin meşru müdafaa hakkını sona erdirip erdirmediği tartışılmaktadır.

Güvenlik Konseyi tarafından alınan önlem neticesinde meşru müdafaa hakkını kullanan devletin meşru müdafaa hakkının sona ermiş olup olmadığına ilişkin en önemli Güvenlik Konseyi kararı Falkland Adalarına ilişkin verilen karardır. İlgili karara göre Falkland Adalarının Arjantin tarafından barışın ihlal edilmesi suretiyle

işgal edilmesinden sonra Güvenlik Konseyi, Arjantin güçlerinin Falkland Adasından derhal çekilmesi ve uzlaşının sağlanması çağrısında bulunmuştur. Güvenlik Konseyi tarafından verilen kararın İngiltere'nin meşru müdafaa hakkını sona erdirip erdirmediği gündeme gelmiştir. Arjantin, Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararların İngiltere'nin meşru müdafaa hakkını sona erdirdiğini iddia ederek İngiltere'nin meşru müdafaa kapsamında almış olduğu önlemleri sona erdirmesini talep etmiştir. İngiltere ise Arjantin'in adada halen işgalci olarak bulunduğu bahisle meşru müdafaa hakkının devam ettiğine dayanarak meşru müdafaa kapsamında devam ettirdiği önlemlerini savunmuştur. Taraflar arasındaki uyuşmazlık öğretide iki farklı yoruma yol açmıştır.

Lafzi yorum yapılarak Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararların, saldırıyı sona erdirmiyor olsa bile mağdur devletin meşru müdafaa hakkının ortadan kalktığı görüşü öğretide azınlık tarafından savunulmaktadır. Bu görüşe göre Güvenlik Konseyi herhangi bir önlem almayarak kınamada bulunması dahi mağdur devletin meşru müdafaa hakkını ortadan kaldırmaktadır. Diğer görüşte ise lafzi yorumun BM Şartının 51. maddesinin ihdas edilme amacıyla bağdaşmadığı fikrinden hareket edilmektedir. Güvenlik Konseyinin alacağı önlemlerin saldırıyı durdurmak için yeterli önlemleri almaması halinde mağdur devletin meşru müdafaa hakkının ve meşru müdafaa hakkı kapsamındaki önlemlerinin devam etmesi gerektiği savunulmaktadır. İkinci görüş daha hakkaniyetli olsa da gerekli önlemlerin alınıp alınmadığına kimin karar vereceği belirsizlik teşkil etmektedir. Gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı noktasında meydana gelen belirsizliklerin ortadan kaldırılmasında Güvenlik Konseyi ile mağdur devletin istişarelerde bulunması gerektiği ortadadır.

Birleşmiş Millet Şartının 51. maddesinde de ifade olunduğu üzere gerekli önlemler alınıncaya dek meşru müdafaa hakkının mağdur devlet bakımından devam ettiğinin kabulü gerekmektedir. Güvenlik Konseyinin gerekli önlemleri almaması halinde mağdur devletin önlemlerine/eylemlerine devam etmesi meşru müdafaa kapsamında değerlendirileceğinden hukuk dışına çıkılmamış olacaktır.

6.SONUÇ

Tarihi arka planı bulunan silahlı çatışmaların temelinde kuvvet kullanma vardır. Kuvvet kullanımı ile ilgili en önemli düzenleme Birleşmiş Milletler Antlaşmasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması kural olarak kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasaklamaktadır. Yine aynı kanunda düzenleme bulan meşru müdafaa hakkı ise kuvvet kullanma yasağının istisnasını oluşturmaktadır. Günümüzde kuvvet kullanarak çok sık kuvvet kullanma yasağını

ihlal eden devletlerin uluslararası yargı düzeninde genellikle meşru müdafaa hakkına dayandıkları görülmektedir. Meşru müdafaa hakkı taşıdığı önem itibariyle incelenmesi gereken bir konudur.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasıyla birlikte devletler bakımından daha bağlayıcı bir hal almış olmakla birlikte esasen meşru müdafaa hakkının doğal bir hak olması sebebiyle Birleşmiş Milletler Antlaşmasından önce de var olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Amerika ve Birleşik Krallık arasında yaşanan Caroline Olayı neticesinde doğal bir hak olarak varlığını sürdüren meşru müdafaa hakkı uluslararası örf-adet kuralı haline gelmiş ve sistematikleşmiştir. Caroline Olayının meydana geldiği dönemde Amerika tarafından çekilen notada meşru müdafaa hakkının taşınması gereken özelliklere değinilmiştir. Bu özellikler gereklilik, aciliyet ve orantılılıktır. Meşru müdafaa hakkı kapsamında bir müdahaleden bahsedilebilmesi için haksız saldırının durdurulması için başka bir olanağın kalmaması yani gereklilik ilkesi, silahlı saldırı ile meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen tedbirler arasında zaman bağlantısının bulunması başka bir deyişle aciliyet ilkesi ve sadece gerektiği kadar oranlı güç kullanımı ezcümle orantılılık ilkesinin var olması gerekmektedir. BM Antlaşmasının meşru müdafaa hakkına ilişkin ilgili maddesinde ise gereklilik, aciliyet ve orantılılık ilkelerine yer verilmediği görülmektedir. Ancak gereklilik, aciliyet ve orantılılık ilkelerinin meşru müdafaa hakkı bakımından uluslararası örf-adet kuralı haline geldiği gerçeği karşısında Birleşmiş Milletler Antlaşmasında yer alması bile uygulanması gerektiği söylenmelidir. Ek olarak Birleşmiş Milletler vermiş olduğu kararlarda, meşru müdafaa hakkı doğduğunun kabulü için gereklilik, aciliyet ve orantılılık ilkelerini aramaktadır. Buradan hareketle meşru müdafaa hakkını düzenleyen Birleşmiş Milletler madde 51’de aranan koşullara ek olarak gereklilik, aciliyet ve orantılılık ilkeleri somut olayda vuku bulmuş olmalıdır. Birleşmiş Milletler madde 51’de aranan koşullar ise, silahlı saldırının gerçekleşmiş olması, Güvenlik Konseyine bilgi verme yükümlülüğü ve Güvenlik Konseyi tarafından verilen kararlar doğrultusunda hareket etmektir. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında meşru müdafaa hakkı, Güvenlik Konseyinin karar vermesine değin geçecek süre içerisinde telafisi mümkün olmayan zararlar bakımından öngörülmüş geçici bir haktır. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında esas olan Birleşmiş Milletlerin yetkili organlarınca değerlendirilip karar verilmesi ve tüm üyelerin yetkili organca verilen kararlara uygun hareket etmesidir. Bu bakımdan meşru müdafaa hakkı geçici ve istisnai bir ara düzenleme niteliğindedir. Birleşmiş Milletler Antlaşmasına göre meşru müdafaa bireysel veya müşterek gerçekleştirilebilir. Bireysel meşru müdafaa ile müşterek meşru müdafaa arasındaki en önemli fark müşterek meşru müdafada,

mağdur devletin kendisine yönelik silahlı saldırıda bulunulduğunu ve meşru müdafaa hakkını kullanma hakkının doğduğunu tespit etmesi akabinde öteki devletlere yardım çağrısında bulunması gerekmektedir. Bu şartın haricinde bireysel meşru müdafaa bakımından aranan şartlar müşterek meşru müdafaa bakımından da aranacaktır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan önlemlerin, mağdur devletin meşru müdafaa hakkının ortadan kalkmasına sebep olup olmadığı öğretide tartışılmaktadır. Tartışılmalı konu, Güvenlik Konseyi tarafından gerekli önlemlerin alınmadığı hallerde önem teşkil eder hal almaktadır. Gerekli önlemlerin alınmadığı hallerde mağdur devletin meşru müdafaa hakkının devam etmediğinin kabulü halinde telafisi mümkün olmayan zararların meydana gelmesi ihtimali söz konusu olmaktadır. Buradan hareketle öğretideki iki görüşten birisi olan lafzi yoruma dayalı görüşün uygulanmasının doğru olmayacağı hükmün konuluş amacına uygun olarak mağdur devletlerin meşru müdafaa haklarının devam edeceğinin kabulü gerekmektedir.

Son olarak çağdaş dünyaya uygun bir şekilde meşru müdafaa hakkı da değişmekte ve genişlemektedir. Geçmişte önleyici meşru müdafaa kavramı yok iken günümüzde önleyici meşru müdafaa kavramının Birleşmiş Milletler Antlaşmasında düzenlenmesi gerektiği öğretide tartışılmaktadır. Buradan hareketle uluslararası örf-adet hukukunda meşru müdafaa hakkı bakımından aranan şartların BM Antlaşmasına da eklenmesi ve meşru müdafaa hakkı bakımından aranan şartlarda günümüz dünyası ve hukuk düzeni ile uyumlu değişikliklerin meydana getirilmesi gerektiği ortadadır. Meşru müdafaa hakkının devletlerce kötüye kullanılmasının önüne geçecek ve meşru müdafaa hakkını daha işler hale getirecek düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Acer, Y., & Kaya, İ. (2022). Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı (13. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akkan, B. (2009). İsrail'in Lübnan Saldırılarının Uluslararası Hukuk Bakımından Kuvvet Kullanma Yasağı Ve Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında İncelenmesi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksar, Y. (2017). Uluslararası Hukuk -Iı- (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altınar, S. (2009). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı. Ankara: Çankaya Üniversitesi Sosyal Bölümler Enstitüsü.
- Aral, B. (1999). Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Azıklı Köse, M. (2013). Milletlerarası Sorumluluk Hukukunda Zaruret Hali. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başeren, S. H. (2003). Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Batır, K. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği Ve Uluslararası Hukuk. Yönetim Bilimleri Dergisi, 9(1), S. 119-134.
- Beyoğlu, C. Ü. (2016). Kuvvet Kullanma Yasağı Kapsamında Devletlerin Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı. 2016: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beyoğlu, C. Ü. (2018). Kuvvet Kullanma Yasağı Kapsamında Devletin Meşru Müdafaa Hakkı (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bowett, D. B. (2009). Self-Defense İn International Law.
- Brady, J. S. (1999). Legal Bases For The Use Of Force Against International Terrorism: The U.S.Paradigm Of Humanitarian Self-Defense. Charlottesville: 47th Judge Advocate Officer Graduate Course.

Caşın, M. H. (2019). Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.

Corten, O. (2021). The Law Against War.

Çetin, B. (2006). Birleşmiş Milletler Andlaşmasında Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnası Olarak Bireysel Meşru Müdafaa Hakkının İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çullu, F. (2022). Uluslararası Çatışma Hukukuna Göre Önleyici Meşru Müdafaa Doktrinin Gelişimi Ve Örnek Olay İncelemesi. Ankara: Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Değdaş, U. C. (2018). Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(6), S. 21-39.

Denk, E. (2015). Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dinstein, Y. (1994). War, Aggression And Self-Defence, Second Edition. Grotius Publications Cambridge University Press.

Doğan, İ. (2008). Devletler Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Doğan, İ. (2013). Devletler Hukuku (2. B.). Ankara: Astana Yayınları.

Dost, S. (2018, Aralık 12). Uluslararası Hukukta Orantılılık İlkesi. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 6(12), S. 361-399.

Erkiner, H. H. (2022). Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdafaa (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Göztepe, E. (1998). Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi Ya Da "Haklı Savaş"ın Haksızlığı Üzerine". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 53(1), S. 79-103.

Hancılar, Ö. (2004). Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

I.C.J. Rep 161 (I.C.J. Kasım 6, 2003).

I.C.J. Reports 1949, The Corfu Channel Case, Merits Judgment, I.C.J. Reports 1949 (I.C.J. 1949). 2016 Tarihinde Alındı

I.C.J. Reports, Par. 176 (I.C.J. 1986).

I.C.J. Reports, Par. 235, Par. 235 (I.C.J. 1986).

Jennings, R. Y. (1938, Ocak). The Caroline And Mcleod Cases. The American Journal Of International Law, 1(32), S. 82-99.

Karadağ, U. (2016). Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Meşru Müdafaa Hakkı. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(2).

Keskin, F. (1998). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma Ve Birleşmiş Milletler. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Öğütçü, B. (2015). Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında Afganistan'a Yapılan Müdahalenin Hukuki Geçerliliği. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pazarcı, H. (2015). Uluslararası Hukuk Dersleri (2. B., Cilt 4). Ankara: Turhan Kitabevi.

Sarvarian, A. (2014). The Lawfulness And A Use Of Force Upon Nuclear Facilities In Self-Defence. Journal On The Use Of Force And International Law, 1(2), S. 247-272.

Songür, M. (2017). "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı Ve 11 Eylül Saldırıları". Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tarhanlı, T. (2003, Haziran 01). Kuvvet Kullanma, Meşruiyet Ve Hukuk. Anayasa Yargısı, 19(1), S. 11-34.

Taşdemir, F. (2006). Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı. *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, 2(5), S. 75-89.

Taşdemir, F. (2006). Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi. Uşak Yayınları.

Topal, A. H. (2005). Uluslararası Terörizm Ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı. Beta Yayınları.

Ulfstein, G. (2003, June). Terrorism And The Use Of Force. *Security Dialogue*, 34(2), S. 153-167.

Yılmaz, E. M. (2011). Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.